

El Futur del Treball és Ara

Llocs de treball, Automatització i Desigualtats

Seminari FRC. Barcelona 21 – 22 de novembre de 2019

[salutacions ...]

Bon dia a tothom.

Benvinguts a aquesta “Conferència Pública” organitzada conjuntament per la FEPS i la Fundació Campalans.

Permeteu-me, primer, que expressi el meu agraïment a la FEPS per la seva col·laboració en aquest acte. Als ponents, per les seves aportacions i la seva disponibilitat. I a tots vostès, per la seva assistència.

El debat d'avui és oportú en un context polític i institucional que es caracteritza per l'absència de debats sobre els problemes més rellevants que afecten la nostra societat.

“La revolució digital és una de les urgències de Catalunya”

En contra del que un podria deduir de l'omnipresència de les declaracions, contradecles i proclames relacionades amb això que coneixem com “el procés”, podem donar fe que a la nostra Catalunya contemporània, com al conjunt d'Espanya i d'Europa, hi ha d'altres temes d'interès. De major interès, diria jo. Són el que podríem denominar “les urgències de Catalunya”.

Per citar-ne algunes: l'increment de les desigualtats i del risc de pobresa; el finançament i execució d'infraestructures estratègiques; les mesures per a contribuir a la lluita contra el canvi climàtic; les dificultats econòmiques i de governança de les nostres universitats; el suport a l'emancipació juvenil i les polítiques d'habitatge; les polítiques fiscals; les noves necessitats de la política industrial; les polítiques de transició energètica; ... i, també, la

perspectiva de grans canvis derivats de la robotització i la digitalització en un mercat de treball ja molt tensionat.

Aquestes urgències, i moltes altres que podríem afegir, tenen en comú una cosa ben senzilla: necessiten un govern que se n'ocupi.

Crec que no ens hem de cansar de cridar l'atenció sobre aquestes urgències i de reclamar que les nostres institucions d'autogovern facin la feina que els correspon aquí a casa nostra, ... I que si no la poden fer, convoquin eleccions al Parlament com més aviat millor.

O-O-O-O-O

El debat que avui ens congrega està present, des de fa ja uns anys, en diversos fòrums d'arreu del món.

Emeten informes o anàlisis, entre d'altres, la OIT, la OCDE, centres de recerca i Universitats (el MIT, Harvard, ... a Espanya el CSIC...), sectors i organitzacions empresarials, grans corporacions financeres o del sector d'assegurances, sindicats, consultores especialitzades en recursos humans o del món jurídic, laboratoris de pensament com la mateixa FEPS, la mateixa Unió Europea amb la seva "Estratègia UE 2020 per a la robotització", ... I cito aquestes fonts únicament per posar de manifest la importància del debat i la seva complexitat.

Nosaltres mateixos, la Fundació Campalans, hem posat en marxa un grup de treball sota l'impuls de Ferran Camas, que és l'origen del seminari que celebrem avui.

Atès l'abast del debat, la pluralitat d'actors i d'interessos, és lògic que les reflexions i, sobretot, el suggeriment de mesures a adoptar, es formulin des de perspectives també diverses.

Amb el risc de simplificació que comporta una intervenció breu i introductòria, vull fer referència a algunes d'aquestes aproximacions.

Les noves tecnologies i en especial la robòtica, els automatismes, el *big data* i la Intel·ligència Artificial, ofereixen noves oportunitats al món productiu, és a dir, major capacitat de producció, menors costos, i, en general, major

eficiència econòmica. El canvi tecnològic, diuen, augmenta la productivitat, els salaris en el seu conjunt i la renda per càpita.

La recerca en aquests camps és una oportunitat i alhora un repte formidable per al nostre sistema de ciència, que no podem passar per alt.

A més, els canvis que es deriven d'aquesta nova revolució industrial són, a banda dels beneficis que proporcionen al nostre sistema productiu, inevitables. És indiscutible que la nostra economia ha de saber adaptar-se a un nou entorn i ha d'incorporar aquests processos d'innovació.

Aquesta adaptació comporta també noves oportunitats al món del treball, amb la reducció de llocs de treball de caràcter penós o rutinari i, per contra, l'increment de llocs de treball, d'una banda per al que es defineix com "acompanyament" de màquines complexes capaces de fer aquestes tasques penoses o rutinàries i de l'altra per a les tasques relacionades amb l'empatia per a les relacions humanes, la creativitat o l'assistència personal. Diuen, des d'aquest punt de vista, que si bé és cert que la robotització elimina llocs de treball, és igualment cert que crea i desenvolupa nous nínxols d'ocupació.

Naturalment, els sectors especialitzats en la selecció de personal ens alerten que els criteris per a la provisió dels llocs de treball canviaran de forma molt radical, posant l'accent en les qualitats i habilitats adquirides, més que no pas en la titulació inicial, i en la capacitat d'adaptació al canvi.

Ens parlen, igualment, d'una nova concepció del comerç i del consum, de manera que el màrqueting, la venda i la promoció de serveis han de saber adaptar-se a noves circumstàncies derivades d'una organització domèstica i familiar que està, també, canviant de forma ràpida i que es pot conèixer amb molta més facilitat per les dades que la tecnologia és capaç de recol·lectar i processar.

També es posa de manifest que l'eclosió d'aquestes tecnologies tindrà conseqüències en la nostra vida quotidiana, ja que la disminució previsible de la jornada laboral propiciarà la conciliació familiar, amb més possibilitats per a l'oci i el temps lliure.

Totes aquestes aproximacions – enmig de molts altres temes que es poden suscitar – posen de manifest que no hi ha, encara, consens sobre els efectes que aquesta nova revolució tecnològica tindrà sobre l’ocupació i el mercat de treball. Ni quins poden ser els seus efectes sobre la cohesió de les nostres societats. Però tothom coincideix que tenim, en l’horitzó, canvis molt importants.

“La revolució digital des de la perspectiva de l’equitat”

A nosaltres, sense menystenir cap d’aquestes perspectives, ens interessa abordar la qüestió des del punt de vista de l’equitat i la lluita contra les desigualtats.

No tenim, ni podem tenir, una actitud hostil contra la modernització tecnològica ni la innovació. Ben al contrari, en som partidaris. No som, deixeu-m’ho dir, *luddistes*. Però tampoc no som ingenus i volem treballar per garantir que els beneficis – i els costos de transició – d’aquesta nova revolució industrial es reparteixen correctament.

És a dir, com fem possible que aquests canvis no siguin una nova font d’inequitat?

Si hi haurà canvis substancials en el mercat de treball, i les màquines substituiran progressivament els treballadors i treballadores ocupats en feines “penoses o rutinàries”, substituïbles per màquines intel·ligents, com facilitem la seva adaptació a altres feines? Quines estratègies es poden posar en marxa per evitar una major precarització del mercat de treball en forma de polarització laboral?

Quins són els riscos, que cal encarar sense por, que poden provocar un augment de les desigualtats en les nostres societats occidentals? I quins són els riscos pel que fa a la desigualtat entre països amb més potencial tecnològic i d’altres sense aquest potencial?

La resposta a aquests interrogants – i a molts d’altres que m’estalvio – ha de venir per dues vies:

En primer lloc, per la construcció d’un consens polític, social i econòmic que *també* en aquests àmbits és condició indispensable. Estic segur que en la

construcció d'aquest consens participaran activament els sectors més lúcids de la nostra economia, els que entenen que sense cohesió social no hi ha creixement estable.

I, en segons lloc, per l'activitat reguladora del poder públic a través de normes de caràcter general, orientada a evitar abusos, a protegir els més febles en les fases de transició i a crear les condicions per assegurar una redistribució equitativa de càrregues i beneficis.

Per això són importants aquests debats públics i la reflexió sobre les diverses respostes i mesures.

Faig ara, per acabar, al·lusió a algunes de les polítiques públiques que cal considerar:

- Les polítiques de formació, especialment referides a la capacitació laboral i a la formació permanent. Posant l'accent en l'adquisició d'habilitats, en l'aprenentatge de llengües estrangeres i en els llenguatges tecnològics, sense oblidar però una formació humanística que faciliti la capacitat d'aprenentatge i d'adaptació.
- Facilitar la negociació col·lectiva, amb la participació cabdal dels sindicats en la mateixa i, també, buscant els procediments per garantir a les persones que no són treballadors per compte aliena la seva participació.
- Les normes per protegir la intimitat de les persones i, per tant, per assegurar la protecció de les dades de caràcter personal.
- Les mesures de combat contra les pràctiques monopolístiques de les grans tecnològiques, proclius al *dumping* i l'elusió fiscal.
- La regulació de la denominada *economia col·laborativa* que, en alguns casos, encobreix formes de precarització del mercat de treball.
- El tractament fiscal de la incorporació de noves màquines intel·ligents, d'automatismes o de la Intel·ligència artificial en els processos productius.
- L'adaptació del sistema de seguretat social per tal d'assegurar la seva viabilitat financera

- La previsió dels costos de transició i les mesures pal·liatives necessàries per als sectors més afectats.

La incertesa sobre els canvis que realment es produiran en el mercat de treball i en l'organització social, la complexitat dels problemes plantejats i la certesa que no es poden abordar amb polítiques a curt termini, no poden constituir una excusa per a la inacció.

Cal posar el fil a l'agulla ja i començar a preveure les modificacions normatives en tots els ordres.

Posar fil a l'agulla vol dir, a més de debatre, governar. A Catalunya i a Espanya.

José Montilla

Barcelona, 22 de novembre de 2019

El Futuro del Trabajo es Ahora

Puestos de trabajo, Automatización y Desigualdades

Seminario FRC. Barcelona 21 – 22 de noviembre de 2019

[saludos ...]

Buenos días a todos y todas.

Bienvenidos a esta “Conferencia Pública” organizada conjuntamente por la FEPS y la Fundación Campalans.

Permitidme, primero, que exprese mi agradecimiento a la FEPS por su colaboración en este acto. A los ponentes, por sus aportaciones y su disponibilidad. Y a todos ustedes, por su asistencia.

El debate de hoy es oportuno en un contexto político e institucional, que se caracteriza por la ausencia de debates sobre los problemas más relevantes que afectan nuestra sociedad.

“La revolución digital es una de las urgencias de Catalunya”

En contra de lo que uno podría deducir de la omnipresencia de las declaraciones, contradecaciones y proclamas relacionadas con esto que conocemos como “el procés”, podemos dar fe que en nuestra Catalunya contemporánea, como en el conjunto de España y de Europa, hay otros temas de interés. De mayor interés, diría yo. Son lo que podríamos denominar “las urgencias de Catalunya”.

Para citar algunas: el incremento de las desigualdades y del riesgo de pobreza; la financiación y ejecución de infraestructuras estratégicas; las medidas para contribuir a la lucha contra el cambio climático; las dificultades económicas y de gobernanza de nuestras universidades; el apoyo a la emancipación juvenil y las políticas de vivienda; las políticas fiscales; las nuevas necesidades de la política industrial; las políticas de

transición energética; ... Y, también, la perspectiva de grandes cambios derivados de la robotización y la digitalización en un mercado de trabajo ya muy tensionado.

Estas urgencias, y otras muchas que podríamos añadir, tienen en común una cosa muy sencilla: necesitan un gobierno que se ocupe.

Creo que no nos tenemos que cansar de llamar la atención sobre estas urgencias y de reclamar que nuestras instituciones de autogobierno hagan el trabajo que los corresponde aquí en nuestra casa, ... Y que, si no la pueden hacer, convoquen elecciones en el Parlament cuanto antes mejor.

o-o-o-o-o

El debate que hoy nos congrega está presente, desde hace ya unos años, en varios foros de todo el mundo.

Emiten informes o análisis, entre otros, la OIT, la OCDE, centros de investigación y Universidades (el MIT, Harvard, ... en España el CSIC...), sectores y organizaciones empresariales, grandes corporaciones financieras o del sector de seguros, sindicatos, consultoras especializadas en recursos humanos o del mundo jurídico, laboratorios de pensamiento como la misma FEPS, la misma Unión Europea con su “Estrategia UE 2020 para la robotización”, ... Y cito estas fuentes únicamente para poner de manifiesto la importancia del debate y su complejidad.

Nosotros mismos, la Fundación Campalans, hemos puesto en marcha un grupo de trabajo bajo el impulso de Ferran Camas, que es el origen del seminario que celebramos hoy.

Teniendo en cuenta el alcance del debate, la pluralidad de actores y de intereses, es lógico que las reflexiones y, sobre todo, la sugerencia de medidas a adoptar, se formulen desde perspectivas también diversas.

Con el riesgo de simplificación que comporta una intervención breve e introductoria, quiero hacer referencia a algunas de estas aproximaciones.

Las nuevas tecnologías y en especial la robótica, los automatismos, el big data y la Inteligencia Artificial, ofrecen nuevas oportunidades en el mundo productivo, es decir, mayor capacidad de producción, menores costes, y, en

general, mayor eficiencia económica. El cambio tecnológico, dicen, aumenta la productividad, los salarios en su conjunto y la renta per cápita.

La investigación en estos campos es una oportunidad y a la vez un reto formidable para nuestro sistema de ciencia, que no podemos pasar inadvertido.

Además, los cambios que se derivan de esta nueva revolución industrial son, además de los beneficios que proporcionan a nuestro sistema productivo, inevitables. Es indiscutible que nuestra economía debe saber adaptarse a un nuevo entorno e incorporar estos procesos de innovación.

Esta adaptación comporta también nuevas oportunidades en el mundo del trabajo, con la reducción de puestos de trabajo de carácter penoso o rutinario y, por el contrario, el incremento de puestos de trabajo, por un lado, para lo que se define como “acompañamiento” de máquinas complejas capaces de hacer estas tareas penosas o rutinarias y por el otro para las tareas relacionadas con la empatía para las relaciones humanas, la creatividad o la asistencia personal. Dicen, desde este punto de vista, que si bien es cierto que la robotización elimina puestos de trabajo, es igualmente cierto que crea y desarrolla nuevos nichos de ocupación.

Naturalmente, los sectores especializados en la selección de personal nos alertan que los criterios para la provisión de los puestos de trabajo cambiarán de forma muy radical, haciendo hincapié en las cualidades y habilidades adquiridas, no tanto en la titulación inicial, y en la capacidad de adaptación al cambio.

Nos hablan, igualmente, de una nueva concepción del comercio y del consumo, de forma que el marketing, la venta y la promoción de servicios tienen que saber adaptarse a nuevas circunstancias derivadas de una organización doméstica y familiar que está, también, cambiando de forma rápida y que se puede conocer con mucha más facilidad por los datos que la tecnología es capaz de recolectar y procesar.

También se pone de manifiesto que la eclosión de estas tecnologías tendrá consecuencias en nuestra vida cotidiana, puesto que la disminución

previsible de la jornada laboral propiciará la conciliación familiar, con más posibilidades para el ocio y el tiempo libre.

Todas estas aproximaciones – en medio de otros muchos temas que se pueden suscitar – ponen de manifiesto que no hay, todavía, consenso sobre los efectos que esta nueva revolución tecnológica tendrá sobre la ocupación y el mercado de trabajo. Ni cuales pueden ser sus efectos sobre la cohesión de nuestras sociedades. Pero todo el mundo coincide que tenemos, en el horizonte, cambios muy importantes.

“La revolución digital desde la perspectiva de la equidad”

A nosotros, sin menospreciar ninguna de estas perspectivas, nos interesa abordar la cuestión desde el punto de vista de la equidad y la lucha contra las desigualdades.

No tenemos, ni podemos tener, una actitud hostil contra la modernización tecnológica ni la innovación. Bien al contrario, somos partidarios. No somos, dejádmelo decir, luddistas. Pero tampoco somos ingenuos y queremos trabajar para garantizar que los beneficios – y los costes de transición – de esta nueva revolución industrial se reparten correctamente.

Es decir, ¿cómo hacemos posible que estos cambios no sean una nueva fuente de inequidad?

Si habrá cambios sustanciales en el mercado de trabajo, y las máquinas sustituirán progresivamente los trabajadores y trabajadoras ocupados en trabajos “penosos o rutinarios”, sustituibles por máquinas inteligentes, ¿cómo facilitamos su adaptación a otros trabajos? ¿Qué estrategias se pueden poner en marcha para evitar una mayor precarización del mercado de trabajo en forma de polarización laboral?

¿Cuáles son los riesgos, que hay que encarar sin miedo, que pueden provocar un aumento de las desigualdades en nuestras sociedades occidentales? Y ¿cuáles son los riesgos en cuanto a la desigualdad entre países con más potencial tecnológico y otros sin este potencial?

La respuesta a estos interrogantes – y a muchos otros que me ahorro – ha de venir por dos vías:

En primer lugar, por la construcción de un consenso político, social y económico que también en estos ámbitos es condición indispensable. Estoy seguro que en la construcción de este consenso participarán activamente los sectores más lúcidos de nuestra economía, los que entienden que sin cohesión social no hay crecimiento estable.

Y, en segundo lugar, por la actividad reguladora del poder público a través de normas de carácter general, orientada a evitar abusos, a proteger los más débiles en las fases de transición y a crear las condiciones para asegurar una redistribución equitativa de cargas y beneficios.

Por eso son importantes estos debates públicos y la reflexión sobre las diversas respuestas y medidas.

Hago ahora, para acabar, alusión a algunas de las políticas públicas que hay que considerar:

- Las políticas de formación, especialmente referidas a la capacitación laboral y a la formación permanente. Haciendo hincapié en la adquisición de habilidades, en el aprendizaje de lenguas extranjeras y en los lenguajes tecnológicos, sin olvidar una formación humanística que facilite la capacidad de aprendizaje y de adaptación.
- Facilitar la negociación colectiva, con la participación capital de los sindicatos en la misma y, también, buscando los procedimientos para garantizar en las personas que no son trabajadores por cuenta ajena su participación.
- Las normas para proteger la intimidad de las personas y, por lo tanto, para asegurar la protección de los datos de carácter personal.
- Las medidas de lucha contra las prácticas monopolísticas de las grandes tecnológicas, proclives al dumping y la elusión fiscal.
- La regulación de la denominada economía colaborativa que, en algunos casos, encubre formas de precarización del mercado de trabajo.
- El tratamiento fiscal de la incorporación de nuevas máquinas inteligentes, de automatismos o de la Inteligencia artificial en los procesos productivos.

- La adaptación del sistema de seguridad social para asegurar su viabilidad financiera
- La previsión de los costes de transición y las medidas paliativas necesarias para los sectores más afectados.

La incertidumbre sobre los cambios que realmente se producirán en el mercado de trabajo y en la organización social, la complejidad de los problemas planteados y la certeza que no se pueden abordar con políticas a corto plazo, no pueden constituir una excusa para la inacción.

Hay que poner el hilo a la aguja ya y empezar a prever las modificaciones normativas en todos los órdenes.

Poner el hilo a la aguja quiere decir, además de debatir, gobernar. En Catalunya y en Espanya.

José Montilla

Barcelona, 22 de noviembre de 2019